

SNJEŽANA BANOVIĆ

Rođena za kazalište

IVKA DABETIĆ

(VARAŽDIN, 21. XI. 1936. – ZAGREB, 2. I. 2023.)

Od najranije dobi, sestre Ivka i Aleksandra (Saša) Dabetić (Zagreb, 1938. – Zagreb, 2003.) bile su stalni „inventar“ Hrvatskoga narodnog kazališta u Zagrebu. Naime, njihov djed, glumac, povremeni redatelj i kabaretska zvijezda međuratnog Zagreba August Cilić (Vrapče, 1891. – Zagreb, 1963.) bio je član Drame HNK-a od 1925. godine, sloveći kao najveći komičar svojega vremena, omiljen kod publike i kritike kao „znalac dijalektalnog izričaja i glumačke karikature“ (*Hrvatska enciklopedija*). Usto, nakon Drugoga svjetskog rata (u kojem je sudjelovao kao partizan, djelujući kao glumac i redatelj u Kazalištu narodnoga oslobođenja Hrvatske), postaje i jedan od stupova ansambla Drame. O njemu se piše da je popularniji od autora u čijim komadima igra, a oni se kreću u širokoj skali od Molièrea (u kojem je virtuozni Harpagon) i Čehova, preko Nušića pa do Jože Horvata. Nepravедno bi bilo zaobići utjecaj bake Kamelije, kreatorice i izvođačice mnogih kazališnih kostima. Za unuke koje je obožavao, kazališni je svijet, osim svakodnevice, uskoro postao i sudbina – obje su u Drami HNK-a provele cijeli svoj kazališni život, a u osnovnu školu išle na Kaptolu, u susjedstvu kazališta Komedija. Svoj su glumački nauk počele još 1948. godine, na jednoj drugoj sceni – u dječjem Glumačkom studiju u netom otvorenom Pionirskom kazalištu, na čelu s Boženom Begović (danas ZKM), među čak 120 upisanih članova u tri sekcije (dramska i zborska, plesna modelarska) od sedam do četrnaest godina.

U sezoni 1953./1954. dolazi za sestre Dabetić trenutak povratka u HNK: djevojke su (u alternaciji) napokon predstavljene publici „velikog kazališta“, i to u predstavi *Logaritmi i ljubav* Gene Senečića, s kojom je, u ulozi Mateka Cilić slavio svoj veliki jubilej – 40. obljetnicu umjetničkog rada. Igrale su zahtjevnu ulogu sedmoškolke Marte, a ponekad i Irene. S tom je komornom predstavom u režiji Mirka Perkovića ansambl s petero glumaca proputovao cijelu Jugoslaviju i u pet godina igranja izveo je u tvornicama, bolnicama, rudnicima i radničkim domovima čak 167 puta, a vidjelo ih je više od 700.000 gledatelja svih generacija; tada su statistike te vrste bile vrlo precizne i detaljne.

Uskoro, a nakon mature 1955., Ivka Dabetić upisuje se na studij glume na zagrebačkoj Akademiji (u vrijeme studiranja redovito nastupa „preko puta“, u HNK-u, u kojem je stipendistica već od 2. godine, a izdvaja se uloga Mlade djevojke u Brechtov *Kavkaskom krugu kredom*, u režiji Bojana Stupice.) gdje diplomira 1959. godine u klasi velike Božene Kraljeve ulogom Kasandre u Eshilovu *Agamemnonu*. Za Ivku, uz Kraljevu i Stupicu koji joj je otvorio dotad neviđene kazališne puteve, najvažniji pedagozi su još i Gavella, Kombol i Slavko Batušić. Odmah nakon primanja diplome, angažirana je u Drami, pa otad (sve do odlaska u mirovinu četiri desetljeća poslije) Ivka Dabetić igra na „svojoj“ pozornici, gdje je ostvarila niz uloga najrazličitijih raspona, a ističe se u prvom redu ulogama mladih „naivki“, faha u koji je svrstana na početku karijere (Marianne u prvom osuvremenjenom Molièreovu *Tartuffeu*, Flora u *Baby Doll* T. Williamsa na Komornoj pozornici HNK), poetične i zanesene djevojke (L. Hellmann, *Jesenji vrt* kao prvi važniji nastup, Ezop *Lisica i grozd*, V. Parun, *Marija i mornar*, I. Cankar, *Sluge*, te do danas nezaboravnu Nataliju Ivanovnu (A. P. Čehov, *Tri sestre*). Vrhunce svojega talenta pokazala je u nizu uloga slojevitih, zrelih žena s tajnom i složenom psihologijom: već na početku karijere, 1960., igra fatalnu Nastasju Filipovnu (F. M. Dostojevski, *Idiot*, režija dvojca G. Paro – B. Violić), bezosjećajnu Kresidu (W. Shakespeare, *Troilo i Kresida*), energičnu Melitu (M. Krleža, *Leda*), hrabru Isabelu (Shakespeare, *Mjera za mjeru*), snažnu Medeju (Euripid, *Medeja*, red. B. Violić, 1965.), u kojima je do naročitog izražaja došla njezina srčanost, bujna energija, uza sve i savršena dikcija, te Majku (F. G. Lorca, *Krvava svadba*). Kako je znala poslije u šali govoriti: „Bila je to prva u nizu majki koje više nitko ne može ni izbrojiti.“

Nadasve uspješno interpretirala je likove žena pritažene osjećajnosti, npr. Adu Zvrničevu (M. Božić, *Kurlani*) ili Mandu u Budakovu *Ognjištu*. Kao naivna, ali vješta sobarica Jelica u Šenoinoj *Ljubici* i Petrunjela u Držićevu *Dundu Maroju* (s nenadmašnim Ivom Serdarom kao Pometom) te između ostalih i kao Georgette u Molièreovoj *Školi za žene* pokazala je svoj zasigurno urođeni smisao za scensku komiku i tragikomediju; još se pamti njezina interpretacija kompleksnoga lika Kate Kapuralice V. Stullija. Iznimno je bila uvjerljiva u tumačenju tragedije Ogrizovićeve *Hasanaginice* u režiji Dine Radojevića (za koju je 1977. dobila godišnju Nagradu »Vladimir Nazor«) – Hasanagu tumači Tonko Lonza, glumac izrazite dramske snage. Njih su dvoje jednostavno plijenili svojim scenskim magnetiz-

mom. Predstava je na repertoaru ostala godinama, a s njom je HNK prvi (a i posljednji) put u svojoj povijesti gostovao u bečkom *Burgtheateru*.

Ivku Dabetić odlikovalo je sve što glumac može poželjeti: scenski atraktivan lik kojim su dominirale oči kao u srne, baršunast timbar glasa i scenska energija koja je iz nje naprosto kuljala. U pristupu glumačkome poslu bila je vrhunska profesionalka, uvijek spremna na duboko „kopanje“ – od lika do značenja komada. Suvereno je, već na samom početku pokusa, vladala tekstom, tražila od redatelja preciznost u mizanscenu, poštovala partnere i sve oko sebe, od članova ekipe preko garderobjera i frizera pa do zadnjeg tehničkog radnika na pozornici. Njezine je uloge nemoguće i prebrojiti, takav širok raspon repertoara teško se nalazi i u svjetskim primjerima. Redatelji su je voljeli vidjeti drugačiju iz predstave u predstavu, a i sama je voljela birati (što je često i mogla) uvijek nove, drugačije uloge, velike, male, tragične, komične, dramske... sve.

Autorica ovoga *In memoriam*a poznavala je Ivku od svojih studentskih dana, od 1985. i predstave *Antigona* u režiji Ivce Kunčevića s Enom Begović u naslovnoj ulozi, gdje je igrala Euridiku. Druženja s Ivkom nastavila su se u predstavama i oko više predstava, kroz desetljeća, a u posljednje vrijeme, nažalost, tek telefonom. Sve do kraja života Ivka je bila samozatajna, draga, prepuna ljubavi i nježnosti za svoju prerano preminulu mlađu sestru Sašu, za supruga Borisa Dogana, velikoga hrvatskog slikara (Zagreb, 1923. – Zagreb, 1992.), sina jedinca Andreja i njegovu suprugu Olgu, za obožavanoga unuka Borisa.

Za kraj, umjesto osobne posvete:

*Samo jednom sam imala čast režirati Ivki Dabetić, i to posljednju predstavu u njezinoj karijeri, predstavu s kojom je obilježila svoj veliki jubilej – 40 godina na (istoj) sceni. Bio je to komad britanskog autora C. P. Taylora Good (Dobri, HNK, 2000.) u kojem je igrala malu ulogu Majke glavnog junaka Hansa Hadlera (Siniša Popović), profesora književnosti na sveučilištu, **dobrog** čovjeka koji voli ženu (Alma Prica), djecu, ljubavnicu (Ivana Boban), dementnu majku i najboljega prijatelja, Židova Moritza (Tom Stojković), kojem ne želi nabaviti isprave za izlazak iz zemlje pa tako posredno skrivi njegovu smrt. Iako je protiv nacističkog sranja, dobar čovjek ulazi u SS te postaje stručnjak za eutanaziju umno poremećenih osoba, a nakon sudjelovanja u paležu nepoćudnih knjiga u Kristalnoj noći i rektor sveučilišta. Majčina, tj. Ivkina potresna scena umiranja – dugi, osamljeni prolazak kroz kontraliht cijelom dužinom scene, kao da lebdi, još mi je pred očima. U tim leđima, u tom polaganom koraku na krhkim nogama, lagano pognute glave u stranu bilo je više tuge nego u bilo kojem klasičnom tragičnom monologu. Tom se ulogom i tim potresnim prizorom Ivka Dabetić zauvijek oprostila od svoje pozornice i od više od pola stoljeća intenzivnog, izuzetno uspješnog stvaranja.*

©Snježana Banović, za Kazalište